

Trädgårdsrestaurering

Kvarndala 2009

Klagstorp 11:70, Västra Klagstorp socken,
Malmö stad, Skåne län.

ArchaeoGarden
Rapport 2009:05
Anna Andréasson

Tekniska och administrativa uppgifter

Län Skåne
Kommun Malmö
Socken Västra Klagstorp
Fastighet Klagstorp 11:70
Ägare Kvarndala Kulturhistoriska Förening
..... Gamla Borrebackevägen 25, 218 74 Tygelsjö. www.kvarndala.se
Arkiverat material förvaras Kvarndala Kulturhistoriska Förening, Kvarndala

Projektet under 2009 finansierat av Malmö Förskönings- och Planteringsförening
..... c/o Gertrud Bistedt, Svansjögatan 31, 217 66 Malmö
..... www.planteringsforeningen.se

Trädgårdsrestaurering Kvarndala 2009

Klagstorp 11:70, Västra Klagstorp socken, Malmö Stad, Skåne län.
ArchaeoGarden Rapport 2009:5.

Författare: Anna Andréasson.

Omslagsbild: Överst fotografi taget från Kvarnen ner mot Kvarndala ca 1936-37. Nederst fotografi med hästar taget från väster troligen ca 1935.

ISBN: 978-91-978217-2-8

© Anna Andréasson ArchaeoGarden och Kvarndala Kulturhistoriska Förening 2009.

Innehåll

Tekniska och administrativa uppgifter	1
Innehåll	2
Sammanfattning	3
Syfte och metod	3
Förutsättningar och historia	3
Restaurering 2009	5
Område D och E (Köksträdgården)	5
"Dasset" – det nya redskapsförrådet	13
Område C (Trädgårdens centrala del)	15
Häcken mot väst	23
Område B	24
Område A	28
Ekonomi 2009	29
Referenser	30

Sammanfattning

Under 2009 har restaurering av trädgården vid Kvarndala gård i Västra Klagstorp pågått med finansiering från Malmö Förskönings- och Planteringsförening. Arbetet har letts av trädgårdsarkeolog och trädgårdsantikvarie Anna Andréasson, ArchaeoGarden, och utförts av medlemmarna i Trädgårdsstudiecirkeln på Kvarndala. Parallellt med restaureringsarbetet, som framförallt pågått under söndagseftermiddagar, har trädgårdsstudiecirkeln träffats varannan onsdagskväll under ledning av Anna Andréasson. Studiecirkeln har genomförts i samarbete med ABF och finansierats genom deltagaravgifter.

För restaureringsarbetet i trädgården 2009 tilldelades Kvarndala Kulturhistoriska Förening enligt ett beslut 2008-10-17 ett bidrag på 46 000 kr från Malmö Förskönings- och Planteringsförening. I denna rapport redovisas dels hur arbetet fortskridit, dels hur pengarna använts. Arbetet har följt vårdplanen för trädgården vid Kvarndala gård, utarbetad 2008 av Anna Andréasson (se vidare *Rapport 2008:021, Enheten för Kulturmiljövård, Malmö Kulturmiljö*).

Syfte och metod

Under växtsäsongen 2008 togs en vård- och skötselplan fram för Kvarndala gårds trädgård, parallellt med dokumentation av trädgårdens växtmaterial och identifierbara fysiska spår. Arbetet utfördes av trädgårdsantikvarie och arkeolog Anna Andréasson på uppdrag av Länsstyrelsen i Skåne län och Malmö Forsknings- och Planteringsförening.

Vård- och skötselplanen betraktades redan från början som en del i ett långsiktigt projekt med syfte att renovera trädgården vid Kvarndala. Projektet planerades i tre steg, där det första steget omfattade dokumentation och forskning samt en fullständig kartläggning av trädgårdens växtmaterial. Steg två omfattar själva renoveringsarbetet och steg tre framtiden, det vill säga säkrandet av att den renoverade trädgården förvaltas på ett bra sätt även på längre sikt.

För att möjliggöra steg två och tre har en studiecirkel startats, med syftet att finna och utbilda en intresserad kärngrupp bland föreningens medlemmar, som vill arbeta med renoveringen och lära sig mer om trädgårdshistoria. Förhoppningen är att gruppen med tiden skall bli självgående, och att trädgårdens vård successivt ska kunna överlämnas till dem.

Projektet betraktas som ett renoveringsprojekt snarare än ett restaureringsprojekt. Ordvalet poängterar strategin att börja med den befintliga miljön idag, och varsamt renovera den, med 1930-talets trädgård som förebild. Alltför drastiska åtgärder kommer att undvikas och allt arbete som utförs dokumenteras. Huvudprincipen är att vid alla ingrepp ta hänsyn till samtliga tidslager, samt att ta vara på det befintliga växtmaterialet.¹

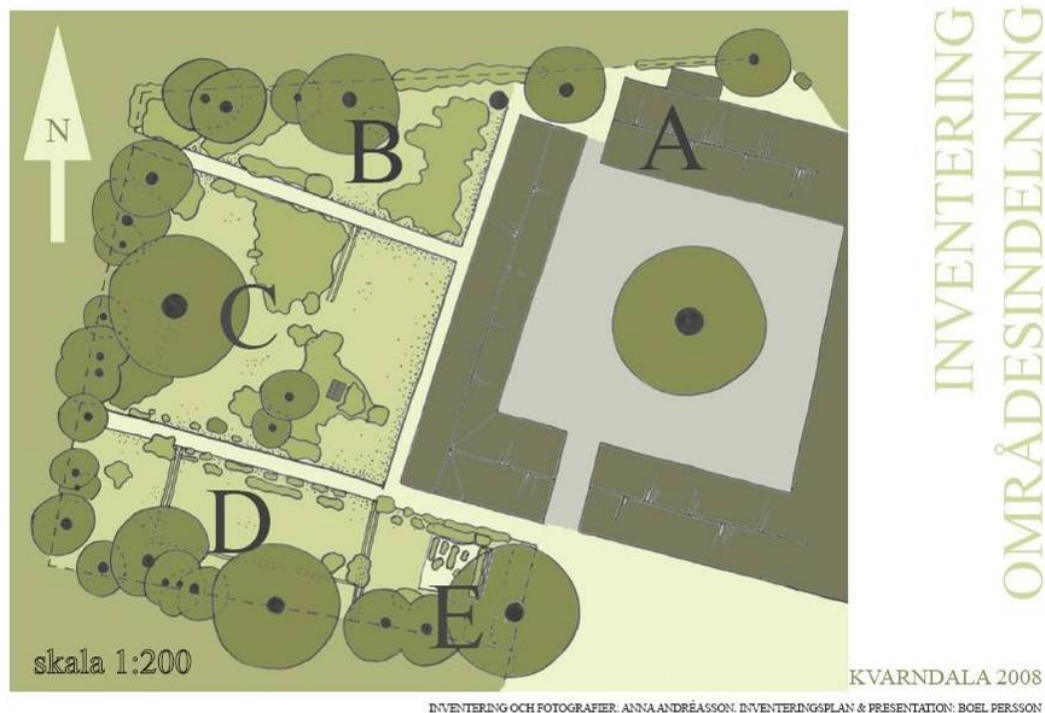
Förutsättningar och historia

Trots att trädgården vid projektets start var relativt igenvuxen är den av stort intresse, eftersom den inte förändrats nämnvärt sedan omkring 1940. Dokumentationen 2008 visade också att den innehöll ett ovanligt omfattande bevarat växtmaterial. Som exempel noterades 2008 åtta trädarter, tio arter av prydnadsbuskar, tre rosarter, tre sorters klättrande buskar, två bärbuskar, två sorters äpple, två typer av vegetativt förökade nyttoväxter, samt 24 perennarter och 10 lökväxtarter. Dessutom noterades 2008 exempelvis av pion ca sex olika sorter och av trädgårdstulpan minst 18 sorter. Under restaureringsarbetet 2009 har regelbundet nya arter och sorter noterats, förutom tulpansorter till exempel tibast (*Daphne mezereum*), en fylldblommig brunröd daglilja (*Hemerocallis fulva*), en höstflox (*Phlox paniculata*) och en borstnejlika (*Dianthus barbatus*). Dessutom har ett antal ytterligare strukturer i form av bland annat stenkanter och en stenläggning framkommit.

¹ Se vidare t.ex. Bonnier & Lundquist 1996.

Kvarndala gård testamenterades år 2000 med mark och inventarier till Kvarndala Kulturhistoriska Förening av lantbrukare Gösta Mårtensson. Gården var visserligen i relativt dåligt skick, men i gengäld hade nästan ingenting förändrats sedan omkring 1940. Föreningen har påbörjat ett ambitiöst renoveringsprogram. I detta arbete betraktas tillvaratagandet och återställandet av utemiljön och trädgården som mycket viktigt. Gården med tillhörande trädgård anses ha en stor pedagogisk potential, som exklusiv representant för slättlandskapets agrarbebyggelse från tiden före enskiftesreformerna och det tidiga 1900-talet, inom nuvarande Malmö kommun.

Malmö stad har genom flera kommunala instanser som Malmö Kulturmiljö, Stadsfastigheter och Stadsbyggnadskontoret sedan många år tillbaka haft ett engagemang i gården. En styrgrupp har bildats tillsammans med föreningen, för att arbeta fram riktlinjer och mål för istandsättandet av gården. Hösten 2008 beslutade Malmö stad att även stödja föreningen ekonomiskt, när det gäller renoveringen av den södra stalllängan som då var fallfärdig. Byggnadsarbetet startade våren 2009.

Figur 1. Planritning med områdesindelning ur *Kvarndala gårds trädgård – inventering av bevarade strukturer och växtmaterial samt vård och skötselplan* (2008). Ritning framställd av Boel Persson.

Restaurering 2009

Huvuddelen av arbetet har under det första renoveringsåret framförallt bestått av rensning av självsådda småträd och uppenbart ogräs, som t.ex. kirskål och maskrosor. Utöver detta har fokus legat på trädgårdens grundläggande form och struktur – det vill säga gångar, stenrader, stenlagda ytor, rader av växter som visar var kanter gått, häckar, murar etc. Placeringen av olika lökväxter och andra växter har kontinuerligt dokumenterats. Bland annat har vi noterat att lökväxterna står placerade i rader med ca 15-20 cm avstånd från varandra även i rabatter, t.ex. vid den kvarvarande buxbomshäcken norr om köksträdgården.

Område D och E (Köksträdgården)

En av de första åtgärderna våren 2009 var att ta bort de döda almar som fanns på två ställen i trädgårdens södra del (D och E). Trädens placering gjorde att vi var tvungna att anlita professionell hjälp som tog bort dem bit för bit. När det gällde ett av träden, som stod i syrenhäcken mot gårdens entré, frästes även stubben bort så att syrenplanter sedan skall kunna flyttas och häcken återställas. För övrigt har vi i köksträdgårdsdelen dokumenterat växternas placering, rensat självsådda träd och uppenbara ogräs, rensat fram den stenradskantade gång som delar område D och E, samt rensat fram de kanter som markeras av en rad pingstlilja i söder och en dubbel rad kejsarkrona i norr. Dessutom har det lilla dasset återuppförts, efter foton och Bror Olssons minnesbilder av hur det sett ut. Byggnaden används som redskapsskjul.

Figur 2. Ett par döda almar togs bort vid trädgårdens sydliga kant intill grannens mur. Foto: 090410.

Figur 3. Almen i syrenhäcken togs bort helt för att syrenplanter från den kvarvarande delen skall kunna flyttas, och häcken återställas. Häcken har enligt äldre fotografier varit rakt beskuren. Foto: 090405.

Figur 4. Syrénhäcken i blom. Foto: 090511.

Figur 5. Samlingen av prydnadsväxter från Västra Klagstorp (yta E) har inte ändrats 2009. Foto: 090518.

Figur 6. Rabatten intill buxbomshäcken yta E rymmer en mängd lökväxter (tidlösa, påsklilja, blå hyacint, tulpaner) som tydligen planterats i rader med ett avstånd om ca 15-20 cm. Foto: T.h. 090410, t.v. 090415.

Figur 7. Samma rabatt ungefär en månad senare, blad av tidlösa och påsklilja blandas med tulpaner i rosa nyanser och gult. Foto: t.v. 090514, t.h. längst upp 090504, t.h. mitten och nederst 090511.

Figur 8. Köksträdgårdens tvärgång med stenkanter avslutas med två stora kejsarkronor i söder. Till vänster om gången syns rader av lökväxter (pingstliljor, tulpaner och rosa hyacinter), till höger växer krusbär och rabarber. Foto: t.v. 090410, t.h. 090420.

Figur 9. Stenkanterna upptäcks och rensas fram vid gången i söder. Foto: 090420.

Figur 10. Gångens västra kant visade sig ligga på rak linje med en stenrad som upptäcktes längs gången vid husets västvåg. Till höger arbetar Torgny Fleron på den södra gången. Foto: 090518.

Figur 11. Även vid sidan av tvärgången var tulpanerna inom yta E gula och rosa (jfr. Fig. 6). Foto: 090514. På bilden till höger blommar beståndet med guldboll på samma plats som lökväxtraderna. Foto: 090805.

Figur 12. Gränsen för den västliga köksträdgården (yta D) avgränsad med hjälp av en rad pingstliljor mot söder. Murgrönan som delvis växt in i lökraden rensades bort och fick en tydlig kant. Foto: 090514

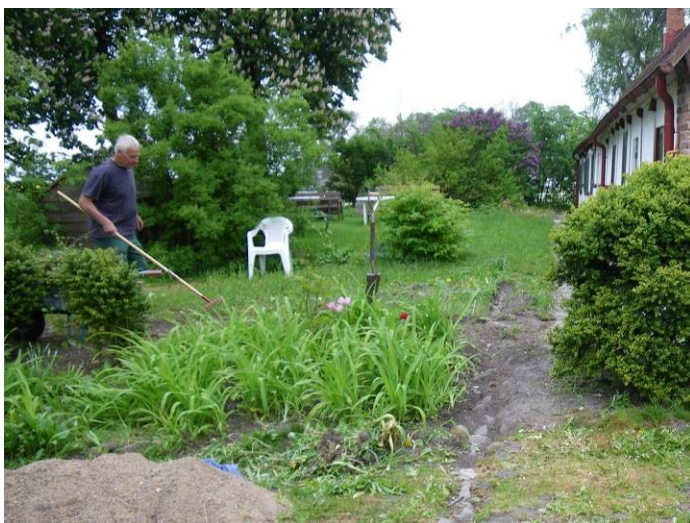
Figur 13. Arbetet med att röja fram gränsen mot söder pågår. Bakom Erland Håkansson till vänster syns den södra delen av yta E och bakom Torgny Fleron till höger södra delen av yta D. Foto:090511.

Figur 14. Södra kanten av köksträdgården (yta D) mot väst. Foto: 090514.

Figur 15. Ytorna D och E avgränsas mot norr av en buxbomshäck. Intill den finns inom båda ytorna rabatter. Arbetet har här under 2009 främst bestått av rensning. Foto: 090405.

Figur 16. Den östliga delen av rabatten mot buxbomshäcken inom yta D innehåller enkel rödbrun daglilja, samt spridda tulpaner och en nyupptäckt höstflox (*Phlox paniculata*). Foto: t.v. 090518, t.h. 090511.

Figur 17. Höstflox (*Phlox paniculata*). Foto: T.v. 090727, mitten och t.h. 090805.

Figur 18. Yta D, rabatt mot buxbomshäck. Även här växer lökarna i rader, men antalet rader är färre än inom Yta E. I raden med påskliljor noterades 2009 även enstaka fyllda exemplar. Pionens röda skott skymtar i bakgrunden och bakom dem den enkla brunröda dagliljan. Foto t.v. 090410, t.h. 090420.

Figur 19. Under 2009 fortsatte rensningen och köksträdgårdens gräsyta togs upp på nytt. Tältet inom yta E rymmer förråd med loppisprylar under den pågående ombyggnaden. Foto: 090805.

Figur 20. Doftpionen inom yta D blommade sommaren 2009 och visade sig vara mörkrosa. Foto: 090618.

Figur 21. I väst avslutas köksträdgården (yta D) av en dubbel rad kejsarkrona. Foto: 090430.

Figur 22. Köksträdgårdens odlingsyta har tagits upp fram till kejsarkronorna mot väst. Foto: 090528.

”Dasset” – det nya redskapsförrådet

Under 2009 har även lämningarna efter det gamla dass, som skymtar i nedre högra hörnet på fotografiet från 1936-37, överst på framsidan av denna rapport, dokumenterats. Med hjälp av det lilla fotomaterial som fanns och Bror Olssons minnesbilder av hur det sett ut och varit målat, åstadkoms därefter en mycket snarlik liten byggnad av Bjarne Harved.

Figur 23. Resterna efter dasset skymtar i mitten av bilden till höger om schersminen. Bakom dasset, närmast i bild, växer bl.a. italiensk blåstjärna och vintergäck. Foto: 090430.

Figur 24. Dassets gamla golvstenar framrensade. Foto: 090410.

Figur 25. Grunden fotograferad från norr. Foto: 090405.

Figur 26. Den nya redskapsboden "dasset" smälte direkt in på sin plats bakom en stor schersmin i bakgrunden av köksträdgården. Foto: 091011.

Figur 27. Den nya redskapsboden är byggd efter det gamla dasset på samma plats, och av samma material med samma snedtak och färg. Det gamla dassets golvtegelstenar fick ligga kvar under det nya golvet, som också gjorts av äldre återanvänt tegel. Vid bygget var man även noga med att bevara den gamla schersminen intill.

Det nya "dasset" är stort nog att rymma nödvändiga redskap men litet nog att smälta in på samma sätt som det gamla dasset. Det har försetts med kombinationshänglås så att alla studiecirkelns medlemmar kan komma åt redskapen när man vill. Foto: 091011.

Område C (Trädgårdens centrala del)

Figur 28. Lökväxterna i gräset påvisade att det borde finnas en gammal gräns här. Strax utanför dem grävdes något senare en stenkant fram, som låg gömd ca 1 dm ner. Foto: t.v. 090410, t.h. 090519.

Figur 29. Den sydliga gången visade sig också ha stenkant. Foto: t.v. 090410, t.h. 090518.

Figur 30. Kanter framgrävda och renoverade. Stenhögen i mitten kommer från kanten längs husväggen, som är på väg att rekonstrueras. Till höger bakom rabatten med plymspirea skymtar brunnshus och stenläggning. Foto: 091029.

Figur 31. Rabatten med plymspirea söder om gräsmattan hade också stenkant, som grävts fram och restaurerats. Till höger syns även den äldre stenläggning som upptäcktes ungefär 1 dm under gräsytan. En nyupptäckt växt i rabatten 2009 var vårkrokus (*Crocus vernus*). Foto: t.v. 091029, t.h. 090410.

Figur 32. Stenläggningen låg ungefär en decimeter under gräsytan. Foto: 090920.

Figur 33. Stenläggningen som leder fram till brunnen. Foto: 091029.

Figur 34. I sydvästra delen av yta C finns bl.a. två äppleträd, bärbuskar och en rabatt längs södra gången. Bland träden växer bl.a. blå hyacint, kejsakrona, klockhyacint, tibast och gullkrokus. Foto: 090420.

Figur 35. Nyupptäckta växter bland äppelträden från höger till vänster: tibast (*Daphne mezereum*) 090410, klockhyacint, troligen engelsk (*Hyacinthoides non-scripta*) 090511, blå hyacint (*Hyacinthus orientalis*) 090410, och gullkrokus (*Crocus flavus*) 090410.

Figur 36. Rabatten i sydvästra delen av yta C kantas på norra sidan av en rad pärlhyacinter, sannolikt armenisk pärlhyacint (*Muscari armeniacum*). Foto: 090420.

Figur 37. Rensning pågår i rabatten i sydvästra delen av yta C, norr om södra gången. Den gula blomman på bilden är vårkrage, även kallad gemsrot, (*Doronicum orientale*). Foto: t.v. 090511, t.h. 090514

Figur 38. Rabatten norr om södra gången innehåller också två pioner, de ena en röd bondpion (*Paeonia x festiva*) och den andra en ljusrosa doftpion (*Paeonia lactiflora*). Dessutom finns fylld brunröd daglilja (*Hemerocallis fulva*) som noterades för första gången i år. Foto: t.v. 090528, mitten 090618, t.h. 090727.

Figur 39. Den fyllda brunröda dagliljan kantar södra gången på dess norra sida. Foto: 090727

Figur 40. Den centrala gräsmattan (yta C) kantas i väster av en rad narcisser med ljusa kalkblad samt en rad rosa hyacinter. Foto: t.v. 060405, t.h. 090420.

Figur 41. Narciss med ljusa kalkblad och gul bikrona, samt ljusrosa hyacint. Foto: 090420.

Figur 42. Gräsmattans kant har tagits fram med utgångspunkt från lökraderna. Foto: 090618.

Figur 43. Yta C väster om den centrala gräsmattan är ett av de områden som varit svårast att reda ut. Här växer framförallt en stor mängd gullris (*Solidago*) och jätteprästkraige men också en del lökväxter och andra perenner som verkar påvisa minst en rabatt i nord-sydlig riktning, där det finns fler lökar samt pioner och gula dagliljor. På bilden syns gula påskliljor bortanför pionens röda skott. Foto: 090420.

Figur 44. På bilden t.v. syns rosa doftpion, gullris, jätteprästkraige och gul daglilja (*Hemerocallis flava*). Till höger en nyupptäckt växt i detta område, en rosa borstnejlika (*Dianthus barbatus*). Foto: 090618.

Figur 45. På bilden syns främst jätteprästkraige, men även bladen av en hel del krollilja (*Lilium martagon*) som också är en av årets nyupptäckta växter. Foto: 090727.

Figur 46. I den västligaste delen av yta C har funnits en gång i nord-sydlig riktning, som lett mellan ingången i nordvästra hörnet och platsen med dasset. Gångens sträckning har dock varit svår att finna, men rader med lökväxter som kejsarkrona och ett glapp i den nordliga gångens stenrad indikerar var vi skall fortsätta söka under nästa år. Foto: 090410.

Figur 47. Ett glapp i den nordliga gångens stenkant visar sannolikt var västgången anslutit. Foto: 090504.

Figur 48. I den västliga kanten av yta C, väster om den västliga gången, finns också lökväxter, bland annat en gles rad fyllda mellerade tulpaner i rött och gult (se bilden till vänster) samt en grupp med rysk blåstjärna/skilla (*Scilla sibirica*). I resten av trädgården finns endast vårstjärna (*Chionodoxa*). Foto: t.v. 090518, t.h. 090410.

Figur 49. Öster om den västliga gången intill eken växer fylld brunröd daglilja (*Hemerocallis fulva*) och en röd, kraftigt fylld, bondpion (*Paeonia x festiva*). Foto: 090528.

Figur 50. Blommande fylld brunröd daglilja (*Hemerocallis fulva*) vid eken. Foto: 090727.

Häcken mot väst

Figur 51. Häcken mot väst kapades ner till drygt 2 m höjd. Där hagtornsplantor fanns kvar sparades dessa, för övrigt kapades tillsvidare den växtlighet som fanns. Tanken är att med tiden återställa den klippta hagtornshäck som syns på den nedre bilden på framsidan av denna rapport. Spritt i trädgården finns ett hundratal självsådda plantor av hagtorn, av samma slag som i den bevarade delen av häcken, som vi markerat ut och planerar att flytta under tidig vår 2010. Foto: 090504.

Figur 52. Röjningen av den förvuxna häcken var ett omfattande arbete. Foto: 090504.

Figur 53. I den sydliga delen av häcken finns fortfarande en hel del hagtorn kvar. Foto: 090504.

Område B

Figur 54. Även i norra delen (yta B) började arbetet med en omfattande röjning av hundratals självsådda trädplantor och mängder av ogräs. Stenraderna rensades fram och buskar beskars. Foto: 090420.

Figur 55. Den norra stenkanten är framrensad, och en hel del självsådda träd borta. Foto: 090420.

Figur 56. På ytan norr om norra gången växer den största samlingen av tulpaner och andra lökväxter i trädgården. Även här visade sig lökväxterna i stort sett stå i rader. En av de nya sorter som noterades här i år var vita hyacinter (*Hyacinthus orientalis*). Foto: 090420.

Figur 57. I norra delen noterades en mängd olika tulpaner med olika färg, form, storlek och blomningstid, blandade med kejsarkrona, pärlhyacint, italiensk blåstjärna, vita hyacinter m.m. Foto: 090430.

Figur 58. Den norra gången har under 2009 grävts fram och renoverats. På fotografiet till höger syns hur det såg ut sommaren 2008 – när man stod vid trädgårdens nordvästliga ingång kunde man knappt se varken gång eller husets dörr. Bilden till höger visar gången framgrävd. Foto: t.v. 080824, t.h. 090518.

Figur 59. Den norra gången och den nordligaste delen av yta C hösten 2009. Foto: 091029.

Figur 60. Två nya lökväxter noterade kring norra gången 2009, morgonstjärna (*Ornithogalum umbellatum*) och en iris, gissningsvis en gräsis (*Iris graminea*) eller till den närbesläktad art. Foto: 090531.

Figur 61. Buskaget i nordöst rymmer bland annat mahonia, forsythia, deutzia och en syren med mörkare, större blommor. Men de levde i tuff konkurrens med självsädda trädplantor, björnbär etc. Här har röjningsarbetet påbörjats. Foto: 090420.

Figur 62. Syrenen i nordväst har större, mörkare blommor än trädgårdens andra syrener. Foto: 090514.

Figur 63. En rad lökväxter, framförallt tulpaner, visade var en kant troligen skulle finnas. Mellan raden och huset växte dessutom nästan bara maskros. Vid grävning framkom en stenkant och gången visade sig ha varit betydligt bredare. Till vänster samma yta hösten 2009 efter allt arbete. Foto: t.v. 090504, t.h. 091029.

Figur 64. Buskaget är rensat och gången med stenkantar renoverad. Även intill husgrunden har stenkanten återställts, däremot kommer inte raden av lavendel eller isop som fanns innanför vid grunden att återplanteras, eftersom det inte skulle vara bra för huset. Foto: 091029.

Område A

Område A har till stor del lämnats under 2009, förutom att viss rensning av ogräs har påbörjats. Almhäcken har klippts och mår bra, den har ännu inte drabbats av almsjuka. Stenläggningen i gångarna har konstaterats vara relativt välbevarad och möjlig att ta fram nästa år. En ledningsgrävning har under hösten 2009 utförts på nordöstra sidan vid källarnedgången, vilket gjort det nödvändigt att ta upp en del stenläggningen, men den har behållits och skall återställas.

Figur 65. Norost om verandan. Foto: 090415.

Figur 66. Nord ost om verandan, nedgången till källaren skymtar till höger. Foto : 090415.

Figur 67. Väst om verandan, i bakgrund västliga trädgården, t.h. passage ut till kyrkstigen. Foto: 090415.

Ekonomi 2009

Huvuddelen av arbetet med att renovera Kvarndalas trädgård har utförts ideellt. Ett bidrag på 46 000 kr från Malmö Förskönings- och planteringsförening har dock möjliggjort nödvändiga inköp av redskap och experttjänster. Så här har vi använt pengarna från Malmö Förskönings- och Planteringsförening under 2009:

090507	Stubbfräsning	3 781 kr
090609	Trädsågning	8 144 kr
090609	Arvode A. Andréasson, arbetsledning och planering	8 585,50
090609	Trädgårdsredskap	1 050 kr
090701	Grävning med maskin	1 500 kr
090806	Arvode A. Andréasson, arbetsledning och planering	6 750 kr
090824	Byggmaterial, redskapsskjul	134,50
090901	Byggmaterial, redskapsskjul	704,50
090927	Material, till trädgården	80 kr
091018	Byggmaterial, redskapsskjul	1 015 kr
091025	Byggmaterial, redskapsskjul	383 kr
091027	Arvode A. Andréasson, arbetsledning och planering	13 781 kr
		45 908,50

Referenser

- Andréasson, Anna. 2008. *Kvarndala gårds trädgård: inventering av bevarade strukturer och växtmaterial samt vård- och skötselplan: fastigheten Klagstorp 11:70, Västra Klagstorp socken i Malmö stad, Skåne län: trädgårdsantikvarisk undersökning 2008*. Enheten för kulturmiljövård, Malmö kulturmiljö, Malmö stad, Malmö.
- Bonnier, Ann Catherine & Lundquist, Kjell (red.) (1996). *Historiska parker och trädgårdar: ett arv att vårda och sköta: rapport från ett seminarium på Alnarp 21-23 september 1994*. 1. [uppl.] Riksantikvarieämbetet, Stockholm.
- Persson, Boel (2008). *Kvarndala gård: ur ett trädgårdshistoriskt perspektiv*. Examensarbete inom Landskapsarkitektprogrammet, Sveriges Lantbruksuniversitet, Alnarp. Elektronisk resurs, tillgänglig på Internet: <http://epsilon.slu.se/10661927.pdf>